УДК 336.64

В. В. Сінельнік, асп.

ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Проведено аналіз факторів, які матимуть довгостроковий вплив на формування вартості страхових компаній в сучасних умовах розвитку економіки та проведення реформування страхового ринку України.

Вступ

В процесі переходу економіки України до постіндустріальної моделі розвитку та активізації інноваційно-інвестиційних процесів більшість господарюючих суб'єктів з метою отримання економічної вигоди змушені використовувати сучасні методи управління власною організацією, впроваджувати інновації у сфері просування власної продукції чи послуг, проводити постійне навчання персоналу і пропонувати нові сервіси для потенційних споживачів. У таких умовах принциповим питанням для інвесторів, менеджерів, зацікавлених осіб у передачі ризиків власної діяльності та держави, яка прагне до забезпечення стабільного розвитку фінансової сфери, є визначення цільового орієнтиру діяльності таких спеціалізованих фінансових посередників, як страхові компанії.

Останні дослідження та публікації

Д. Іонін пропонує концепцію механізму управління вартістю страхової компанії через взаємозв'язок трьох складових, а саме: група осіб, що приймають рішення; організаційне забезпечення управління із виділенням принципів, методів та інструментів; прийняття, реалізація та контроль управлінських рішень, що забезпечують зворотний зв'язок та системність управління [1, с. 114].

Д. Буркатіна у своїх дослідженнях стосовно визначення вартості компаній акцентує увагу на використанні двох основних підходів, які побудовані на основі економічної доданої вартості та дисконтуванні грошових потоків [2, с. 709].

Ф. Епетіменхін та О. Екундайо у власних дослідженнях зазначають про значну кореляцію між операційними витратами та прибутковістю страховиків, а саме: чим більші операційні витрати, тим менша прибутковість компанії. На формування вартості та конкурентоспроможності страхових компаній впливають такі фактори, як ціни страхових полісів і обсяги операційних витрат [3, с. 30].

Питанням визначення факторів, які впливають на вартість компанії, та ефективного управління вартістю досліджували такі зарубіжні науковці: О. Екундайо, Ф. Епетіменхін, А. Маршал, Й. Шумпетер, М. Скот, Т. Коупленд, Т. Коллер, Д. Муррін, Б. Ронен. Серед вітчизняних науковців та практиків слід відмітити роботи таких авторів, як Т. Васильєва, В. Вітлінський, О. Гаманкова, Д. Іонін, О. Козьменко, О. Макарюк, В. Панков.

На сьогоднішній день дослідження питань вартісного підходу до управління страховою компанією та ключових факторів впливу на забезпечення зростання вартості проведено у недостатньому обсязі.

Метою роботи є розширення системи факторів довгострокового впливу на формування вартості страхових компаній з урахуванням сучасних тенденцій української економіки та розкриття можливостей формування умов стійкого розвитку страхового ринку України.

Тривала еволюція різних форм страхування у сучасних умовах має вигляд повноцінного виду економічної діяльності з метою отримання прибутку. В основі фінансової моделі страхової компанії покладено ефективність використання фінансових ресурсів з такими базовими принципами, як: отримання економічної вигоди, встановлення мінімального рівня дохідності інвестованих фінансових ресурсів, здатність генерувати грошові потоки (забезпечувати ліквідність компаній) та створення вартості бізнесу для власників.

© В. В. Сінельнік, 2013

Д. Є. Іонін у своєму дослідженні під терміном «управління вартістю» розуміє інтегрувальний процес, спрямований на якісне покращення стратегічних і оперативних рішень на всіх рівнях організації за рахунок концентрації загальних зусиль на ключових факторах вартості [1, с. 109].

Застосування вартісного підходу до управління страховою компанією нівелює суперечність щодо надання переваги групі фінансових показників діяльності над операційними, а також фінансовим — над операційним управлінням бізнесу. Ця проблема усувається за допомогою використання структурованої системи ключових факторів вартості, які безпосередньо використовуються в управлінні діяльністю страхових компаній.

За вірного визначення факторів формування вартості компанії керівники бізнес-одиниць і їх персонал розуміють, яким чином їх підприємство створює і максимізує вартість; відбувається встановлення пріоритетних факторів вартості та визначення ключових напрямів спрямування (або переміщення) ресурсів; керівники бізнес-одиниць та їх персонал усвідомлюють вищі пріоритети компанії і здійснюють діяльність відповідно до них [4].

Д. Є. Іонін до принципів управління вартістю страхової компанії додає такі: фаза життєвого циклу компанії, створення формалізованої ієрархії в структурі управління компанією, ідентифікація, аналіз, оцінка внутрішніх і зовнішніх груп факторів впливу [1, с. 112].

Загальна схема створення вартості господарюючого суб'єкта така:

1. Для збільшення грошових потоків, що здатні генерувати активи підприємства, здійснюють перенаправлення інвестування коштів з менш дохідних активів у активи з більшою дохідністю, зменшення бази оподаткування та скорочення безготівкового оборотного капіталу.

2. Для збільшення очікуваних темпів зростання прибутку необхідне збільшення рентабельності капіталу, оптимізація цінових рішень і зосередження на стратегії придбання об'єктів (інвестування) з потенціалом зростання.

3. Для збільшення тривалості життєвого періоду зростання використовують інструменти та методи конкурентних переваг, таких як брендінг, перехід до вартісної концепції в управлінні, дотримання ліцензійних умов діяльності і т. д.

4. Для зниження вартості капіталу при дисконтуванні грошових потоків здійснюють управління операційними ризиками, зниження операційного важеля, зміну типу фінансування [2, с. 710].

На сьогоднішній день держава здійснює значний вплив на функціонування страхових компаній в Україні, зокрема контролюються:

1. Відповідний рівень статутного капіталу та інших резервних фондів;

2. Дотримання відповідного рівня чистих активів та вимог щодо їх розрахунку на підставі справедливої вартості активів;

3. Перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним (маржа платоспроможності);

4. Розміщення коштів страхових резервів в активи визначених категорій, що відповідають вимогам якості та диверсифікації;

5. Правильність застосування методики розрахунку всіх видів страхових резервів відповідно до облікової політики страхової компанії;

6. Максимальний розмір ризику, який може утримувати страховик щодо одного об'єкта страхування (власне утримання) та реєстрація договорів перестрахування у державному регуляторі;

7. Належний рівень фінансової стійкості (надійності) перестраховиків шляхом встановлення вимог до наявності відповідного рейтингу, присвоєного міжнародними рейтинговими агентствами [5].

Динаміка основних показників страхового ринку України за 2009—2012 рр. наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка основних показників страхового ринку України за 2009—2012 рр., млн грн* [6, 7]

№ з/п	Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	Кількість зареєстрованих страховиків на кінець періоду	450	456	442	414
2	Чисті страхові премії**	12 658,0	13 327,7	17 970,0	20 277,5
3	Чисті страхові виплати**	6 056,4	5 885,7	4 699,2	4 970,0
4	Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів	23690,9	27695,0	28642,4	48831,5

Продовження табл. 1

№ з/п	Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
5	Активи по балансу	41 970,1	45 234,6	48 122,7	56 224,7
6	Сплачений статутний капітал	14 876,0	14 429,2	14 091,8	14 579,0
7	Рівень чистих виплат, %	50,0	44,2	26,2	24,5
8	ВВП	913345	1 082569	1302079	1408889
9	Питома вага чистих страхових премій у ВВП, %	1,39	1,23	1,38	1,44
10	Чистий прибуток/збиток страховиків	–957,1	1 235,4	4 287,8	6 049,6

Примітки. * Складено автором за даними Нацкомфінпослуг та Держстатом.

** Чисті страхові премії (виплати) — розраховані як валові страхові премії (виплати) за мінусом частки страхових премій (виплат), які сплачуються перестраховикам-резидентам (компенсовані перестраховиками-резидентами).

Згідно з даними табл. 1, чисті страхові премії мають зростаючу динаміку, питома вага чистих страхових премій у ВВП дещо підвищилася протягом останніх 3 років, але залишається на низькому рівні. В цілому по ринку страховики демонструють зростання обсягу отриманого прибутку до рівня 6049,6 млн грн за підсумками 2012 року. Серед негативних тенденцій слід відмітити зменшення рівня страхових виплат при зростанні страхових платежів, що може свідчити про недостатність у страхових компаній ліквідних інструментів та надмірну збитковість діяльності деяких страховиків.

На думку автора, основоположні фактори, які впливають на формування вартості страхових компаній, слід розділити на такі групи:

I. Група факторів впливу на доцільність інвестування коштів у страхову компанію: наявний страховий портфель (доля ринку), рівень збитковості, обсяг та структура інвестиційного портфеля, термін діяльності страховика на ринку, обсяг заявлених, але не виплачених збитків, рейтинг страховика, надійність контрагентів, стан функціонування фондового ринку, рівень інфляції, рівень кредитування економіки.

II. Група факторів впливу на досконаліть операційної діяльності: функціонування ризик-менеджменту, використання інновацій при запровадженні нових страхових продуктів, кваліфікація кадрів.

Серед ключових заходів у сфері державного регулювання, які значно впливатимуть на формування вартості страхових компаній, виділимо такі:

1. Гармонізація нормативно-правових актів з питань регулювання діяльності страхових компаній з Директивою ЄС «Платоспроможність II». Реалізація цього пункту відбудеться через встановлення вимог щодо платоспроможності, звітності та системи розкриття інформації, системи управління страхових компаній, підвищення вимог до капіталізації і відповідного перегляду повноважень регулятора в цій сфері.

2. Прийняття проекту Закону України «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя», яким встановлюватимуть засади діяльності Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя та передбачатиметься фінансування за рахунок грошових внесків учасників даного Фонду.

3. Підвищення рівня рейтингу фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів з країн — членів Єдиного економічного простору, який є нижчим за рейтинг, що встановлений для інших страховиків та перестраховиків-нерезидентів, що, на думку експертів, виключатиме співробітництво із страховиками та перестраховиками з Російської Федерації [1], тарифи у яких зараз на 20—25 % нижчі, ніж у західних компаніях [8]. За 9 місяців 2012 року на перестрахування нерезидентам з Російської Федерації сплачено 18 % (або 191,6 млн грн) сплачених часток страхових премій від загальної суми [7].

На сьогоднішній день в умовах низької купівельної спроможності населення, високого рівня

[1] За підсумками 9 місяців 2012 року 25,8 % від загального обсягу експорту товарів здійснено до Російської Федерації, згідно з даними Державної служби статистики України. — http://www.ukrstat.gov.ua

безробіття[2], високих процентних ставок за кредитами та постійної волатильності фондового ринку фінансові посередники прагнутимуть до операційної досконалості та інновацій у власній діяльності, що у підсумку впливатиме на створення вартості страхових компаній.

Тим не менше, навіть в таких умовах є можливості для створення прибуткового зростання за рахунок залучення нових клієнтів, розширення власної долі на ринку, участі в системі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, розвитку інвестиційного, пенсійного та екологічного страхування.

Формування вартості страхової компанії та довгострокове підвищення доходів можливе за рахунок орієнтації діяльності у напрямах зростання операційної досконалості і впровадження інновацій, що передбачає здійснення таких заходів:

1) використання стратегічних злиттів та поглинань;

2) створення нових каналів продажу та розширення існуючих, постійне використання онлайн-можливостей;

3) інтеграція системи управління ризиками страховика на рівні всієї організації;

4) впровадження нових продуктів або оновлення існуючих, покращення сервісного обслуговування.

Одним із вагомих факторів впливу на вартість страхової компанії є ризик-менеджмент, який інтегрований на рівні управління всієї організації. Використання такого механізму вимагатиме впровадження сучасних методів оцінки, аналізу, моделювання та управління ризиками. Ризик-менеджмент безсумнівно пов'язаний з рівнем розвитку страхової компанії і поступово інтегрується у загальну бізнес-модель зростання вартості страховика.

Запровадження функціонального ризик-менеджменту дасть змогу підвищити не лише вартість страхової компанії, а й виконати вимоги регулятора щодо наявності системи управління ризиками страховика. Страхові компанії у формі акціонерних товариств зобов'язані у встановленій формі оприлюднювати та подавати до регулятора звіт про корпоративне управління.

Ризик-менеджмент в сучасних складних умовах перетворюється на систему стратегічного управління ризиками, що викликана як зовнішніми чинниками (вимоги з боку регулюючих органів, рейтингових агентств), так і внутрішніми (прагнення до транспарентності ідентифікованих ризиків діяльності компанії, кількісного та якісного управління). При створенні стійкого бренда компанії значна увага приділяється іміджу ризик-менеджменту [9].

З використанням сучасних технологій страхова компанія може бути доступною цілодобово та без вихідних днів з пропозицією укладання декількох страхових полісів за наявності кількох варіантів онлайн-контактів і системи здійснення грошових розрахунків, що позитивно впливає на створення іміджу такого страховика і переважаючого фактора при прийнятті рішення укладання угоди перед іншими страховиками.

У сучасних умовах розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні формування вартості страхових компаній відбувається за рахунок здійснення видів страхування, які наведені в табл. 2 [6].

Таблиця 2

Динаміка та структура чистих страхових премій в Україні за 2010—2012 рр.*

Види страхування	Чисті страхові премії, млн грн			Структура чистих страхових премій, %		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	5 059,0	5 658,1	5 938,2	38,0	31,5	29,3
Страхування майна	1 680,8	2 229,9	2 606,5	12,6	12,4	12,9
Страхування фінансових ризиків	755,7	2 008,3	2 098,4	5,7	11,2	10,3
Страхування від вогневих ризиків	1 156,3	1 827,6	1 830,0	8,7	10,2	9,0

[2] У середньому за І півріччя 2012 року рівень безробіття (за методологією МОН) становить 8,4 % згідно з даними Державної служби статистики України. — http://www.ukrstat.gov.ua

Продовження табл. 2

Види страхування	Чисті страхові премії, млн. грн.			Структура чистих страхових премій, %		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Страхування життя	906,0	1 346,3	1 809,5	6,8	7,5	8,9
Медичне страхування	809,4	1 087,7	1 280,1	6,1	6,1	6,3
Страхування вантажів та багажу	801,7	924,6	948,7	6,0	5,1	4,7
Страхування відповідальності перед третіми особами	505,9	680,7	940,3	3,8	3,8	4,6
Страхування від нещасних випадків	348,9	561,6	756,4	2,6	3,1	3,7
Страхування кредитів	256,4	334,6	498,0	1,9	1,9	2,5
Страхування медичних витрат	213,9	288,1	317,9	1,6	1,6	1,6
Авіаційне страхування	222,9	200,5	255,3	1,7	1,1	1,3
Страхування від нещасних випадків на транспорті	133,6	139,9	148,7	1,0	0,8	0,7
Інші види страхування	477,3	682,2	849,6	3,6	3,8	4,2
Всього	13 327,7	17 970,0	20 277,5	100,0	100,0	100,0

Примітка. * Складено автором за даними Нацкомфінпослуг.

Відповідно до табл. 2, основна частка надходжень чистих страхових платежів протягом 2010—2012 рр. відбувається за такими видами страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»), страхування майна, страхування фінансових ризиків, страхування від вогневих ризиків та страхування життя.

Станом на 20.01.2013 р. до Біржового списку ПрАТ «Фондова біржа ПФТС» включено 8 страхових компаній, що становить 1,9 % від загальної кількості страхових компаній, внесених до Державного реєстру фінансових установ [6; 10]. У зв'язку з цим, використання ринкового (порівняльного) методу визначення вартості страхових компаній на фондовому ринку України є середньо- та довгостроковою перспективою розвитку національної економіки та фінансового сектора зокрема.

Для формування умов стійкого розвитку страхового ринку України необхідно здійснити такі заходи:

— поступова адаптація страхового законодавства України до законодавства Європейського Союзу, зокрема в контексті врахування положень Директиви 2009/138/ЄС стосовно започаткування та ведення діяльності зі страхування та перестрахування (Платоспроможність II);

— вдосконалення нормативно-правової бази щодо формування та розміщення страхових резервів, порядку купівлі валюти, доступу страховиків до ринків цінних паперів іноземних емітентів;

— розширення можливостей для інвестиційної діяльності страхових компаній, зокрема через розвиток ринку цінних паперів;

— розробку та реалізацію програми впровадження та розвитку інвестиційного страхування;

— створення правових засад для впровадження обов'язкового медичного страхування;

— вдосконалення моніторингу діяльності страховиків та посилення контролю за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості;

— створення умов для розвитку довгострокового страхування життя (зокрема, створення системи гарантування страхових виплат за договорами страхування життя, відміна корпоративним учасникам сплати Єдиного соціального внеску, що нараховується на страхові платежі).

Висновки

Фактична вартість — це сукупність потоків всіх вигод, які можуть отримати її власники. Визначення вартості страховика та управління нею дає можливість аналізувати й оцінювати результати діяльності компанії, орієнтуючись на довгострокову перспективу з урахуванням всіх змін, які відбуваються в діловому середовищі. Вагомими факторами формування вартості стра-

хових компаній є проведення стратегічних вкладень фінансових ресурсів у безпечне зростання, досягнення операційної досконалості, стимулювання інновацій і функціональної системи управління ризиками страховика. Вплив функціонування ризик-менеджменту полягатиме у здатності до швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, забезпечення альтернативних варіантів прийняття виважених рішень в управлінні діяльністю організації, здатності підтримувати платоспроможність страховика. Подальші дослідження цієї тематики будуть зосередженні навколо питань кількісного оцінювання факторів впливу на вартість страхових організацій та напрямів підвищення стабільності страховиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ионин Д. Е. Концепция механизма управления стоимостью страховой компании / Д. Е. Ионин // Финансы, учет, банки. — 2007. — № 13. — С. 108—115.

2. Burksaitiene D. Measurement of Value Creation: Economic Value Added and Net Present Value / D. Burksaitiene // Economics & Management. — 2009. — № 14. — P. 709—714.

3. Epetimehin F. The Impact of Risk Pricing on Profit Maximization of Insurance Companies / F. Epetimehin, O. Ekundayo // International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences. — August 2012. — Vol. 1, No. 4. — P. 21—35.

4. Koller T. Valuation Measuring And Managing The Value Of Companies / T. Koller, M. Goedhart, D. Wessels. — John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey. — 5th edition, 2010. — 837 p.

5. Про страхування. Закон України від 07.03.1996, № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ Z960085.html (дата звернення 07.04.2013).

6. Офіційний сайт Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua.

7. Офіційний сайт Держастату [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.

8. Copulsky, Jonathan R. Brand Resilience: Managing Risk and Recovery in a High-Speed World. — Palgrave Macmillan. — 2011. — 256 p.

9. Проект розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Вимог до рейтингу фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження». Офіційний сайт Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.dfp.gov.ua

10. Офіційний сайт ПрАТ «Фондова біржа ПФТС» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.pfts.com.

Рекомендована кафедрою фінансів

Стаття надійшла до редакції 12.04.2013
Рекомендована до друку 14.06.2013

Сінельнік Віктор Володимирович — аспірант Науково-дослідного фінансового інституту.
Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»